

Психологія в екскурсійній діяльності

Володимир Леві “Полювання за думкою”

Вначале, как и полагается исследователю, Олдз не поверил своим глазам.

В опыте не было, казалось, ничего нового Тонкий металлический стержень плотно сидел в глубине мозга крысы. Конец электрода находился в заранее намеченной анатомической точке. Через наружный вывод в мозг подавался слабый, короткий электрический импульс. Задача была проста посмотреть, как станет вести себя крыса, если ей раздражать мозг в этой точке. По опытам других исследователей Олдз знал, что электрическое раздражение некоторых глубоких частей мозга животных может вызвать у них ярость, страх, возбуждение или, наоборот, подавленность, оцепенение, сон.

Но эта крыса вела себя совершенно удивительно. После двух-трех раздражений она уже не стремилась убежать подальше от экспериментатора, как это обыкновенно делают ее соплеменники и как только что делала она. Наоборот, теперь, если даже ее отгоняли, крыса упорно стремилась приблизиться к тому месту, откуда Олдз посылал в ее мозг электрический импульс. Понравилось?

Животное пересадили в специальную камеру. Уважающей себя крысе необходимо срочно обследовать новое помещение, все осмотреть, обнюхать, потрогать... Вот какой-то интересный выступ... Педаль. Есть!

Ток замкнулся. Нажимая педаль, соединенную с электрической батареей, крыса начинает раздражать собственный мозг. Она сама подсказала исследователю, куда введен электрод. На проводе — Рай.

Случайность! Сколько еще гимнов споет наука во славу тебе?

Американский исследователь запустил опыты с самораздражением настоящим конвейером. Все новым крысам Олдз вживлял электроды во все новые точки мозга, наблюдал за поведением животных, изменял условия содержания, вводил всевозможные вещества, оперировал — словом, добросовестно старался выжать из своих подопытных максимум информации. А они, если только электрод, оказывались в областях мозгового Рая, становились настоящими электроманками.

Вот очередной крысе только что вживили в мозг электрод. Ее поместили в камеру. Исследователь сам нажал на педаль. Первая порция электрического удовольствия вошла в маленький мозг. Как ведет себя крыса?

Она начинает искать! Быстро, сметливо движется по углам камеры, все обнюхивает, все трогает лапами, пока, наконец, не находит того, что нужно, — педаль. Теперь ее не отгонишь. Ритмично, один-два раза в секунду, она посылает себе в мозг электрические раздражения. На всю процедуру выработки электромании уходит одна-две минуты. До 8 тысяч раз в час и в некоторых точках по 24 часа непрерывного самораздражения, до полного изнеможения или до судорожного припадка!

Если теперь исследователь прерывает электрическую цепь, так что нажимать на педаль напрасно, получается экспериментальная модель изгнания из Рая. Цитирую Олдза: «Животное несколько раз с яростью нажимает на педаль и только после этого отворачивается от нее и начинает чиститься или засыпает. Однако время от времени оно возвращается и нажимает на педаль (как бы желая убедиться, что ничего не упустило)».

Психологія та екскурсія

Враження від екскурсії значною мірою залежать від психічного стану екскурсовода та екскурсантів, їх психологічної сумісності та психічної атмосфери в екскурсії.

Психологія

Слово “психологія” має корінь, що походить від грецького слова (psuché), що означає душа, дух. Друга складова походить від уже згадуваного слова logos – вчення, наука. З цього випливає, що психологія є наукою про душу, а якщо ширше, то про психічні явища та психічне життя людини.

Як і будь-яка інша наука, психологія має свої методи, які можна поділити на дві групи: методи збирання даних і методи їх обробки. До перших належать спостереження, дослід, експеримент, тестування, опитування. До останнього належить анкетування.

Виконання досліджень дало змогу встановити що собою являють психічні процеси і що на них впливає.

Відчуття

Основою психічного життя людини є отримання нею сигналів (подразнень): як зовнішніх, так і внутрішніх, які перетворюються на відчуття (рос. – ощущения). Ними є рефлекторні дії, зумовлені впливом подразників на органи чуття, або аналізатори. Аналізатори – це спеціальні органи, які аналізують навколишню дійсність і виокремлюють у ній ті чи інші види впливу.

Побутує думка про те, що органів чуття п'ять: дотику, нюху, смаку, слуху та зору. Але людина може також відчувати рівновагу і стан руху. Існує здатність відчувати голод, спрагу, втому, статеве прагнення, температуру. Отже, органів відчуття далеко не п'ять.

Наявність у людини кількох органів чуття передбачає їх використання в екскурсії. Звичайно, використовують зір і слух, але є змога задіяти й інші органи чуття, зокрема дотику і нюху.

Сприйняття (сприймання)

Складнішим за відчуття є процес сприймання (сприйняття). Сприймання – це психічний процес відображення людиною предметів і явищ у цілому, в сукупності її якостей і властивостей при безпосередньому їх впливі на органи чуття. Сприйманий без відчуттів не буває.

Відчуваючи дотик якогось предмета, ми сприймаємо його як м'яч.

На сприйняття насамперед впливає сила подразника: яскравість, звучність, динамічність. Однакові об'єкти краще сприймаються, коли вони близькі, гарно освітлені та рухаються.

Потреби та інтереси

Будь-які живі організми мають потреби, без задоволення яких вони існувати не можуть.

Це задоволення зумовлює існування активності. Активність визначається не лише потребами, а й іншими чинниками. На активність впливає час доби, зміна погоди.

Провал активності існує з 12:00 до 16:00. Вища активність з 8:00 до 12:00 і з 16:00 до 22:00.

Вищою є активність за умов високого тиску, гіршою – коли він знижується.

Потреби та інтереси визначають таке психічне явище, як увага.

Розрізняють три основних види уваги:

- **мимовільна;**
- **довільна;**
- **післядовільна.**

Мимовільна увага виникає і підтримується незалежно від свідомих намірів людини і без вольових зусиль з її сторони. Довільна увага є свідомим зосередженням на чомусь.

Головною в екскурсії є мимовільна увага.

Як потрібно діяти, аби посилити мимовільну увагу екскурсантів?

Відповідними експериментами доведено, що вона визначається трьома головними чинниками:

- новизною інформації,**
- силою подразника на органи чуття,**
- вже згаданими інтересами.**

Як видно, мимовільна увага істотно залежить від сприймання. Сприймання та увага визначаються однаковими чинниками.

Новизна інформації визначається інтелектом екскурсовода, глибиною його знань. Викликає увагу все незвичайне. Подразники з елементом новизни привертають увагу тому, що на них ще не послаблена реакція в результаті звикання.

Щодо сили, то тут важливо знати, що сильний подразник звичайно привертає більшу увагу, ніж слабкий, рухомий – більшу, ніж нерухомий. Відповідно екскурсовод повинен говорити досить голосно і бути енергійним.

Об'єкт, на який спрямовується увага, не повинен бути зашумленим. Він має бути яскравим, гарно помітним. Сам екскурсовод сприймається краще, коли він має яскраву зовнішність, гарно освітлений. Не варто ставати поряд з конкурентною особою, краще – тихою і малопомітною.

Сила подразника залежить від емоційного забарвлення. Люди краще реагують на те, де присутні емоції. Отже, й екскурсоводу бажано бути в міру емоційним і дотепним.

Оскільки мимовільна увага залежить від інтересів людей, це потрібно неодмінно враховувати екскурсоводу. Ще на початку екскурсії він повинен з'ясувати склад екскурсантів, а відповідно зрозуміти їх інтереси. Принаймні, приклади для порівняння повинні відповідати інтересам групи.

Пам'ять

Це те, що залишається після екскурсії.

Нею є закріплення, зберігання та наступне відтворення інформації.

Оскільки в ній присутнє закріплення, то умовами успішного запам'ятовування є згадана вище увага, яка залежить від інтересів, сили подразника, емоційного забарвлення, розуміння та ін.

Існує кілька видів пам'яті, які поділяють на групи:

- за методом запам'ятовування (мимовільна і довільна),
- за переважаючою психічною діяльністю (рухова, емоційна, образна, словесно-логічна),
- за тривалістю збереження інформації (короткочасна, довготривала)

Як досягти того, аби зберігання інформації було кращим?

Існує кілька правил, які спираються на численні експерименти із запам'ятовування.

Ось головні правила:

- повторення,
- змістовна окресленість понять,
- розуміння,
- конкретність інформації,
- вже згадана увага при засвоєнні,
- відтворення.

Двічі повторене запам'ятовується краще, ніж одноразово. За можливості, це використовують в екскурсії. Отже, деякі важливі факти варто повторювати.

Важливим є й інтервал між повтореннями. Повторення за кілька хвилин є кращим, ніж за кілька секунд і ще кращим – за кілька годин. На жаль, в екскурсії це в повній мірі виконати неможливо. Тим не менш, повторення потрібно використовувати: двічі назвати якісь прізвища чи об'єкти. Можливим є повторення змісту екскурсії (бажано самими учасниками екскурсії) перед її закінченням.

Краще запам'ятовується те, що має чіткі межі, змістовно окреслене. Аби ці межі були чіткішими, інформацію подають з паузою – нехай у кілька секунд.

Важливим є розуміння екскурсантами матеріалу. Те, що екскурсанти не зрозуміли, вони запам'ятати не здатні. Отже, матеріал за рівнем розуміння повинен відповідати знанням та інтересам екскурсантів. Не варто вживати маловживані слова. Увага до їх змісту відволікає від змісту самої екскурсії.

Краще запам'ятовується конкретне, ніж абстрактне — це встановлено експериментально. Отже, екскурсивод має говорити насамперед про конкретні факти, уникаючи загальних фраз. Зайві слова “розчиняють” увагу у великій їх кількості.

Увага при засвоєнні сильніша при установці екскурсовода на запам'ятовування. Вона краще спрацьовує, коли екскурсантам дають зрозуміти важливість почутого і побаченого, його унікальність. Тут доцільний такий прийом, як констатація того, що відвідання цього об'єкта показу може ніколи не повторитися.

Увага є кращою за умов привітної атмосфери та емоційності екскурсовода. Він певною мірою має бути актором – людиною, яка здатна викликати емоції (насамперед позитивні). Емоційність особливо важлива, коли є прагнення привернути увагу дітей.

Важливий чинник запам'ятовування – відтворення. Чим частіше згадують, тим міцнішим є запам'ятовування. На цьому побудований екскурсійний прийом: “Давайте пригадаємо”.

Закони запам'ятовування:

- оптимальної довжини ряду, що запам'ятовується,
- гальмування,
- краю,
- осмислення, інтересу, установки, повторення.

Добре запам'ятовується те, де кількість об'єктів або тем, щонайбільше становить сім.

Подання подібної інформації ускладнює її запам'ятовування. В екскурсії за показом церкви бажано перейти до показу парку або провалля.

Закон краю: краще запам'ятовується те, що перебуває на краях подання інформації: на її початку та наприкінці.

Як екскурсоводу запам'ятати більше?

Методи запам'ятовування.

Починай запам'ятовувати заздалегідь.

Посиль мотивацію.

Спочатку зрозумій, а потім запам'ятовуй.

Окресль структуру.

Прив'язуй одні факти до інших. Зокрема, говорячи про скасування кріпосного права, можна сказати, що воно відбулося в 1861 р., тобто у рік смерті Тараса Шевченка.

Дякую за увагу!